

Dr. Lina BELIŪNIENĖ
Lietuvos teisės instituto
Teisinės sistemos tyrimo skyriaus
mokslo darbuotoja
Ankštoji g. 1A, LT-01109 Vilnius
El. p. *lina.beliuniene@teise.org*

KORUPCIJOS PAPLITIMO ĮVAIRIOSE SRITYSE MATAVIMO RODIKLIAI: KĄ JIE ATSKLEIDŽIA APIE SITUACIJĄ LIETUVOJE¹

Kintančios laike, erdvėje, įvairiomis formomis pasireiškiančios korupcijos pažinimas ir jos mažinimo bei prevencijos priemonių įgyvendinimas yra neatsiejami nuo pastangų ją matuoti. Atliktu tyrimu pirmiausia ieškoma atsakymo į klausimą, kokiais rodikliais ir duomenų šaltiniais remiantis matuojamas korupcijos paplitimas įvairiose srityse. Be to, dalies šių rodiklių pagrindu pagal 2017 m. regioniniame ir 2019 m. nacionaliniame Lietuvos gyventojų nuomonės tyrime pateikiamus požiūrius bei suvokimą iliustruojama Lietuvoje susiklosčiusi korupcijos paplitimo ne tik viešajame, bet ir privačiame sektoriuje situacija.

ĮVADAS

1990 m. viduryje nuo idėjos, kad korupcija yra sudėtingas nematuojamas fenomenas, perėjus prie sutarimo, kad jos matavimai galimi, nors ir nesant visuotinai priimtino korupcijos apibrėžimo, svarstymai, kaip tai daryti, iki šiol lieka vieni iš pagrindinių korupcijos tema mokslininkų rengiamose publikacijose bei nacionalinių ir tarptautinių institucijų, dirbančių kovos su korupcija srityje, praktikoje. Neretai pripažįstama – kisdama laike, erdvėje, korupcija kaip reiškinys skirtingomis formomis

¹ Autorė šią publikaciją parengė remdamasi savo tyrimais, atliktais įgyvendinant Lietuvos teisės instituto ilgalaikę institucinę mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros programą „Naujas požiūris į korupciją: iššūkiai ir galimybės peržengiant viešojo sektoriaus ribas“.

pasireiškia įvairiose srityse² ir egzistuoja daug būdų ją matuoti, priklausomai nuo to, ką konkrečiai siekiama matuoti, vertinti³.

Korupcijos matavimo rodiklių paieška nulemta ne tik korupcijos pažinimo, bet ir su juo susijusių korupcijos mažinimo bei jos prevencijos veiksmingesnių priemonių poreikių. Neabejojant įvairiapuse korupcijos matavimo įvairiais rodikliais svarba ir nauda (be kita ko, stengiantis atskleisti korupcijos prigimtį ir poveikį, identifikuojant skirtingas jos formas, nustatant įvairias su jomis susijusias tendencijas⁴), matyti ir tai, kad korupcijos paplitimo matavimas makrolygiu tebėra sudėtingas⁵, todėl orientuojamasi į mikrolygį, taigi ir korupcijos paplitimą valstybėje atskirose veiklos srityse arba sektoriuose.

Šio straipsnio tikslas – atskleisti, kokiais rodikliais matuojamas korupcijos paplitimas įvairiose srityse, taip pat, remiantis dalimi šių rodiklių, iliustruoti Lietuvoje susiklosčiusią korupcijos paplitimo įvairiose srityse situaciją.

Siekiant šio tikslo, pirmojoje straipsnio dalyje apžvelgiama korupcijos matavimo rodiklio samprata, pagrindinės šių rodiklių rūšys, antrojoje dalyje – korupcijos paplitimo įvairiose srityse matavimo rodiklių atsiradimas, trečiojoje – pagrindinės šiems rodikliams sukurti naudojamos duomenų rūšys. Šios analizės pagrindu ketvirtojoje dalyje iliustruojama, kokia situacija susiklostė Lietuvoje, remiantis dviem pasirinktais, duomenų apie korupcijos paplitimą įvairiose srityse pateikiančiais, 2017 m. regioniniu (Europos Sąjungos piliečių, įskaitant Lietuvos, apklausos (toliau – „Eurobarometro“) ir 2019 m. nacionaliniu

² *Trapnell S. E.* User's Guide to Measuring Corruption and Anti-Corruption. UNDP Global Anti-corruption Initiative United Nations Development Programme, 2015, p. 11. Prieiga per internetą: <<https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/democratic-governance/anti-corruption/user-s-guide---measuring-corruption-and-anticorruption.html>> (žiūrėta 2020-04-08).

³ *Kukutschka R. M. B.* Latest Trends in Corruption Measurement and Analysis. Anti-Corruption Helpdesk. Providing On-Demand Research to Help Fight Corruption. Transparency International, 2016, p. 3. Prieiga per internetą: <https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Latest_trends_in_corruption_measurement_and_analysis_2016.pdf> (žiūrėta 2020-04-08).

⁴ E4J University Module Series: Anti-Corruption. Module 1: What Is Corruption and Why Should We Care? Key Issues. Measuring Corruption. Prieiga per internetą: <<https://www.unodc.org/e4j/en/anti-corruption/module-1/key-issues/measuring-corruption.html>> (žiūrėta 2020-04-08).

⁵ *Trapnell S. E.* User's Guide to Measuring Corruption and Anti-Corruption. UNDP Global Anti-corruption Initiative United Nations Development Programme, 2015, p. 55. Prieiga per internetą: <<https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/democratic-governance/anti-corruption/user-s-guide---measuring-corruption-and-anticorruption.html>> (žiūrėta 2020-04-08).

Lietuvos visuomenės nuomonės („Lietuvos korupcijos žemėlapiu“) tyrimais.

Ypač būdamas specializuotų, prieš korupciją nukreiptų tarptautinių institucijų dėmesio objektas⁶, korupcijos paplitimo atskirose srityse matavimo klausimas nagrinėjamas ir nacionalinėse mokslo publikacijose⁷, be kita ko, Lietuvos teisės instituto mokslininkų parengtoje monografijoje⁸. Atskleidamas korupcijos paplitimo įvairiose srityse matavimo rodiklių teorinius ir praktinius aspektus, taip pat juos iliustruodamas 2017 ir 2019 m. Lietuvos gyventojų nuomonės apie korupcijos paplitimą įvairiose srityse duomenimis, šis tyrimas papildo minėtą monografiją.

I. KORUPCIJOS MATAVIMO RODIKLIO SAMPRATA IR PAGRINDINĖS ŠIŲ RODIKLIŲ RŪŠYS

Korupcijos matavimą bendrai suvokiant kaip dokumentavimą būdų, kuriais patikėta valdžia yra sumenkinama ir ištekliai iššvaistomi⁹ (apibrėžimas siejasi su tarptautinėje bendruomenėje dažnai vartojama korupcijos sąvoka¹⁰), domintis korupcijos paplitimu, iš specializuotų

⁶ Korupcijos paplitimas atskiromis sritimis vertinamas, pvz., *Transparency International* Pasaulio korupcijos ataskaitose, suskirstytose pagal atskirus sektorius (sportas, švietimas, klimato pokyčiai, privatus sektorius, vandens sektorius, teisminės sistemos, sveikata, statybos, politinė korupcija, informacijos prieinamumas). Prieiga per internetą: <https://www.transparency.org/research/gcr/gcr_sport/0> (žiūrėta 2020-04-08); taip pat Pasaulio banko išleistoje J. E. Campos ir S. Pradhan redaguotoje knygoje „The Many Faces of Corruption – Tracking Vulnerabilities at the Sector Level“, 2007. Prieiga per internetą: <https://books.google.lt/books?id=Wy-oNmjq-QC&pg=PA450&lpg=PA450&dq=varoues+corruption+ties&source=bl&ots=se63Lg16NJ&sig=y2yp9SRQw_QnHGTBLctQKhSVPH8&hl=lt&sa=X&ved=2ahUKEwjW3PydquHeAhVVLBsAKHSc_CvkQ6AEwCHoECAyQAQ#v=onepage&q=varoues%20corruption%20ties&f=false> (žiūrėta 2020-04-08).

⁷ Pvz., *Justickis V.* Korupcija // *Kriminologija*. Vadovėlis. 1 dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001; *Ališauskienė R., Dobryninas A., Žilinskienė L.* Lietuvos korupcijos žemėlapis 2001–2004. Vilnius: Eugrimas, 2005; *Piliponytė J.* Korupcijos diagnostikos būdai ir iššūkiai pasaulyje ir Lietuvoje // *Sociologija*. Mintis ir veiksmai, 2006, Nr. 1 arba prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/sociologija-mintis-ir-veiksmai/article/download/6010/4918>> (žiūrėta 2020-04-08) ir kt.

⁸ *Ragauskas P., Kavoliūnaitė-Ragauskienė E., Vitkutė E. A.* Korupcija privačiame sektoriuje: normatyvinė samprata ir paplitimas tam tikrose srityse. Vilnius: Justitia, 2014. Prieiga per internetą: <http://www.teise.org/data/Korupcija_priv_sektoriuje.pdf> (žiūrėta 2020-04-08). Pristatant šios monografijos išvadas, buvo pripažintas subjektyvių duomenų apie korupcijos paplitimą atskirose socialinės veiklos srityse poreikis.

⁹ *Trapnell S. E.* User’s Guide to Measuring Corruption and Anti-Corruption. UNDP Global Anti-corruption Initiative United Nations Development Programme, 2015, p. 11. Prieiga per internetą: <<https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/democratic-governance/anti-corruption/user-s-guide---measuring-corruption-and-anticorruption.html>> (žiūrėta 2020-04-08).

¹⁰ Remiantis *Transparency International*, korupcija apibrėžiama kaip piktnaudžiavimas suteikta galia siekiant asmeninės naudos. Transparency International. How Do We Define Corruption? Prieiga per internetą: <<https://www.transparency.org/what-is-corruption#define>> (žiūrėta 2020-04-08).

publikacijų matyti, kad yra įvairių lygių, apimčių matavimo iniciatyvų bei projektų (pvz., stambiosios, smulkiosios, politinės korupcijos; tarptautiniu, regioniniu, nacionaliniu lygmenimis). Šiomis iniciatyvomis, projektais siekiama užsibrėžto matavimo tikslo (pvz., gauti arba suteikti tam tikrų žinių, prisidėti reformuojant tam tikros srities politiką, stebėti tam tikros programos vykdymą¹¹), orientuojantis į tiriamą objektą (pvz., kokia apimtimi jį matuoti, kokias korupcijos apraiškas (formas) aprėpti), su juo susijusį kontekstą. Atsižvelgiant į tai, matuojant pasitelkiami tam tikri rodikliai.

Remiantis specializuotų, prieš korupciją nukreiptų tarptautinių institucijų parengtais gerosios praktikos vadovais, korupcijos matavimo rodiklis, tariant labai apibendrintai, yra konkreti tam tikro korupcijos aspekto (įskaitant korupcijos lygį) (teigiama, kad dažnai kiekybinė) matavimo priemonė¹². Tad, tikintis matavimui naudoti vadinamuosius veiksmingus rodiklius (t. y. orientuotus į korupcijos mažinimo ir jos prevencijos sričių reformas), neabejotinai svarbu, kokia korupcijos samprata vadovaujamosi (pvz., kokios išskiriamos korupcijos apraiškos (formas), kurią iš išskirtųjų siekiama matuoti). Neabejotina ir tai, kad nors išsamus tam tikro reiškinių, taip pat ir korupcijos, matavimas ir vertinimas¹³ reiškia jos matavimą ir vertinimą pasitelkus kiekybinius bei kokybinius korupcijos rodiklius¹⁴, toks išsamumas korupcijos atveju ne visada įmanomas (nes trūksta duomenų apie, pvz., korupcijos pasireiškimą (jos formas)). Visgi, ar matuojant korupcijos paplitimą įvairiose srityse, reikia orientuotis daugiau nei į vieną rodiklį arba į tam tikrą jų derinį? Kokiais rodikliais naudotis?

¹¹ Kukutschka R. M. B. Latest Trends in Corruption Measurement and Analysis. Anti-Corruption Helpdesk. Providing On-Demand Research to Help Fight Corruption. Transparency International, 2016, p. 3. Prieiga per internetą:

<https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Latest_trends_in_corruption_measurement_and_analysis_2016.pdf> (žiūrėta 2020-04-08).

¹² A Users' Guide to Measuring Corruption. United Nations Development Programme. Global Integrity, 2008, p. 7. Prieiga per internetą:

<<https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/democratic-governance/anti-corruption/a-users-guide-to-measuring-corruption.html>> (žiūrėta 2020-04-08).

¹³ Kai diskutuojama apie korupcijos matavimo priemones ar korupcijos analizę, terminas „rodiklis“ praktikų gerosios praktikos vadovuose netapatinamas su terminu „vertinimas“. „Vertinimas“ yra platesnė kontekstinė korupcijos situacijos ir korupcijos priežasčių analizė, dažnai besiremianti daugeliu korupcijos rodiklių, įskaitant kiekybinius ir kokybinius. Kitais žodžiais tariant, korupcijos vertinimas išplaukia iš duomenų, surinktų, kad jie padėtų identifikuoti tam tikras institucijas ar institucinius susitarimus kaip korupcijos priežastis ir padėtų identifikuoti tinkamus sprendimus. Vertinimai yra analizės, pagrįstos „gero valdymo“ normine sistema. Teigiama, kad subalansuotas vertinimas kyla iš kiekybinių ir kokybinių korupcijos rodiklių derinio. Žr.: *Ibid.*, p. 5 (žiūrėta 2020-04-08).

¹⁴ *Ibid.* (žiūrėta 2020-04-08).

Iš naudojamų rodiklių įvairovės tam tikrais pagrindais galima išskirti kelias jų rūšis. Pagal tai, kokiais turimais duomenų šaltiniais, kokiu jų skaičiumi šie rodikliai pagrįsti, nurodomi: 1) suvokimu ir patirtimi pagrįsti rodikliai (atitinkamai vadinami subjektyviais ir objektyviais rodikliais); 2) rodikliai, pagrįsti vadinamuoju originaliu duomenų šaltiniu (t. y. atrinktu duomenis publikuojančios organizacijos) ir sudėtiniais (agreguotais) duomenimis (gautais iš trečiųjų organizacijų; nauji duomenys nerenkami, o susintetinami, sujungiami į visumą skirtingi to paties aspekto matavimai); 3) vadinamieji netiesioginiai (angl. *proxy*) rodikliai¹⁵.

Kadangi pirmosios keturios išvardytos korupcijos rodiklių rūšys (t. y. pagrįsti suvokimu ir patirtimi bei pagrįsti originaliais ir sudėtiniais duomenimis), kurios yra ne vieno atlikto su korupcijos matavimu susijusio tyrimo pagrindas, išsamiau apžvelgiamos tolesnėse šio tyrimo dalyse, šioje dalyje daugiau analizuojami netiesioginiai rodikliai. Jais siekiama korupciją matuoti ir vertinti netiesioginėmis matavimo priemonėmis sujungiant daug „balsų“ ir korupcijos signalų ar, priešingai, matuojant ir vertinant antikorpucines priemones, gerą valdymą ir viešuosius atskaitingumo mechanizmus¹⁶.

Minimų netiesioginių rodiklių kontekste turi būti apibūdintos ir matavimo praktikoje dažnai naudojamos bei specializuotoje literatūroje aprašomos dar dvi korupcijos rodiklių rūšys. *De jure* rodikliai (vadinamieji reguliavimu pagrįsti (angl. *input*) rodikliai) matuoja antikorpucinių ar valdymo institucijų, taisyklių ir procedūrų egzistavimą bei jų kokybę (taisykles „pagal knygas“). *De facto* rodikliai (vadinamieji padariniais (angl. *output*) pagrįsti rodikliai) matuoja minėtų institucijų, taisyklių ir procedūrų praktinį įgyvendinimą, jo rezultatus (valdymo sistemas piliečių požiūriu, korupcijos poveikį gyvenimo kokybei ir viešųjų paslaugų teikimui (valdymo sistemos rezultatus)).

Teigiama, kad *de jure* rodikliai, kurie teikia tiesioginę informaciją apie antikorpucinių ar valdymo institucijų taisyklių egzistavimą, traktuojami kaip veiksmingesni. Antai, apkritai imant nusikalstamumo lygio pavyzdį, valstybės valdžios institucijos ir piliečiai negali tiesiog sumažinti nusikalstamumo lygį (padarinys), bet gatvėse gali patruliuoti daugiau policininkų, galima nustatyti griežtesnes sankcijas pažeidėjams (reguliavimo priemonės), ir tikėtinas šių priemonių įgyvendinimo rezultatas (mažiau nusikaltimų). Korupcijos kontekste valdžios institucijos negali tiesiog „sumažinti korupciją“, bet gali, pavyzdžiui, pasirinkti įgyvendinti prieš korupciją nukreiptuose teisės aktuose

¹⁵ *Ibid.*, p. 8 (žiūrėta 2020-04-08).

¹⁶ *Ibid.*, p. 9 (žiūrėta 2020-04-08).

numatytas priemones, tikėdamosi, kad tokios priemonės sumažins korupcijos lygį¹⁷.

Nors neabejojama, kad *de facto* rodikliai gali matuoti progresą valstybėje ilgalaikėje perspektyvoje, šiems rodikliams trūksta veiksmingumo, nes dažnai neaišku, kokios sąsajos tarp reguliavimo priemonių ir laukiamų jų įgyvendinimo padarinių. Antai, analizuojant korupciją ir valdymą, priežastinis taisyklių ir jų įgyvendinimo padarinių ryšys yra kompleksinis ir dažnai sunkiai nustatomas empiriškai. Gali būti neaišku, kokia yra net santykinė šių taisyklių svarba (pvz., kurią iš taisyklių reiktų keisti pirmiausia ir kodėl). O nustatyti ryšius tarp reguliavimo ir jo padarinių rodiklių ypač svarbu siekiant politinių reformų¹⁸.

Manoma, kad idėja, jog vienas rodiklis visiškai atitiks jo naudotojo poreikius, daugeliu atvejų yra nereali. Dažnai reikalingas holistinis požiūris, vedantis prie, pavyzdžiui, neretai naudojamų iš abiejų minėtų rodiklių rūšių sudarytų matavimo priemonių, t. y. *de jure* rodikliai papildomi *de facto* rodikliais – konkretaus reguliavimo praktinio įgyvendinimo kokybės rodikliais. Iš tiesų tokiu būdu gali būti sukuriama tarsi trečioji rodiklių rūšis – hibridiniai rodikliai (sujungiantys dvi minėtas rodiklių rūšis)¹⁹. Išskirtos rodiklių rūšys yra netiesioginiai, vieni kitus papildantys rodikliai, kurie, nepaisant apibūdintų jų trūkumų, vertinami kaip galintys padėti atskleisti konkrečios valstybės situaciją²⁰.

Galų gale, kaip minėta, ir nuo matavimo tikslo priklauso, kokios korupcijos matavimo priemonės ir vertinimai bus naudojami. Jei reikalinga valstybės nuotrauka, kurioje valstybė palyginama su jos kaimynėmis, pakanka apibendrinto sudėtinio rodiklio. Jei siekiama įvertinti piliečių požiūrį į korupcijos klimata, tinkama visuomenės nuomonės apklausa. Valdžios institucijos pareigūnui, siekiančiam pagerinti valstybės antikorpupcinę veiklą, šie šaltiniai turės būti papildyti veiksmingesniais ir objektyvesniais rodikliais, pateikiančiais specifinę informaciją reikalingoms reformoms.

Taigi, matuojant korupcijos įvairiose srityse paplitimą, naudinga orientuotis daugiau nei į vieną rodiklį, atsižvelgiant į tiriamo objekto kontekstą. Įvairių rodiklių rūšių rezultatai papildo vieni kitus, o tai ypač naudinga siekiant veiksmingų (orientuotų į reformas) rodiklių.

¹⁷ *Ibid.*, p. 16–17 (žiūrėta 2020-04-08).

¹⁸ *Ibid.*, p. 17 (žiūrėta 2020-04-08).

¹⁹ *Ibid.*, p. 16 (žiūrėta 2020-04-08).

²⁰ *Ibid.*, p. 19 (žiūrėta 2020-04-08).

II. KORUPCIJOS PAPLITIMO ĮVAIRIOSE SRITYSE MATAVIMO RODIKLIŲ ATSIKIDIMAS VYSTANTIS KORUPCIJOS MATAVIMUI

Literatūros korupcijos matavimo tema analizė patvirtina, kad korupcijos paplitimo įvairiose srityse matavimo rodikliai sukurti specializuojantis korupcijos matavimui.

Nuo 1990 m. daugiausia tarptautiniu lygmeniu veikiančių institucijų iniciatyva pradėti empiriniai korupcijos tyrimai, kuriuose ji buvo viena iš kelių matuojamų reiškinių, o šių tyrimų rezultatai fiksuoti valstybių lyginamuosiuose indeksuose²¹. Bendrą korupcijos paveikslą bandantys pateikti pirmosios kartos korupcijos matavimo įrankiai nerodė, kurios sritys (sektoriai) paveikti korupcijos. Šių, vadinamųjų sudėtinių (agreguotų), įrankių tikslas pirmiausia buvo didinti valstybių politikos formuotojų žinojimą apie korupciją. Geras tokių pirmosios kartos korupcijos matavimo įrankių pavyzdys – *Transparency International* „Korupcijos suvokimo indeksas“ (nuo 1995 m.). Tam, kad gautų sudėtinį suvoktos korupcijos šalyje paplitimo rodiklį, šis įrankis rėmėsi dideliu individualių tarpvalstybinių duomenų šaltinių skaičiumi, t. y. ekspertų, visuomenės, verslininkų apklausomis. Pabrėžiama, kad būtent dėl to, kad sudėtiniuose rodikliuose remtasi dideliu suvokimu pagrįstų duomenų skaičiumi, užkirstas kelias galimoms matavimo klaidoms ir šių duomenų šališkumo grėsmei. Taigi šie rodikliai vertina apibendrintą „korupcijos sindromą“, matuodami visuminį šalies korupcijos lygį vienu įverčiu.

Kita vertus, autorių, tiriančių korupcijos matavimo temą, nuomone, suvokimu grįsti korupcijos indeksai (kaip ir minėtas „Korupcijos suvokimo indeksas“) kritikuoti dėl jų konceptualaus tikslumo stokos, duomenų skaidrumo stokos, duomenų šaltinių validumo problemos, dėl agregavimo ir svėrimo pasirinkimų, duomenų šaltinių potencialaus tarpusavio priklausomumo, jų rėmimosi tik suvokimu grįstais duomenimis²².

²¹ Šioje tyrimo dalyje, apibūdinant skirtingų kartų korupcijos matavimo įrankius, kaip pagrindu remtasi: Heinrich F., Hodes R. Measuring corruption // Handbook of global research and practice in corruption. Handbook of Global Research and Practice in Corruption. Edited by A. Graycar and R. G. Smith, 2013, p. 18–31. Prieiga per internetą:

<https://static1.squarespace.com/static/5728c7b18259b5e0087689a6/t/57ab3442d1758e9b66637c8a/1470837830384/Heinrich+Hodes+Measuring+Corruption.pdf> (žiūrėta 2020-04-08).

²² Heinrich F., Hodes R. Measuring corruption // Handbook of global research and practice in corruption. Handbook of Global Research and Practice in Corruption. Edited by A. Graycar and R. G. Smith, 2013, p. 21. Prieiga per internetą:

<https://static1.squarespace.com/static/5728c7b18259b5e0087689a6/t/57ab3442d1758e9b66637c8a/1470837830384/Heinrich+Hodes+Measuring+Corruption.pdf> (žiūrėta 2020-04-08).

Nuo 2000 m., kai kova su korupcija buvo įtvirtinta kaip viešojo ir privataus sektoriaus prioritetas, reikėjo galimybių fiksuoti valstybių šios kovos progresą laiko požiūriu ir lyginti įvairių valstybių duomenis. Dėl šių poreikių sukurti dviejų rūšių antrosios kartos korupcijos matavimo įrankiai.

Pirmaisiais siekta „išeiti už“ suvokimu pagrįstų ekspertinių priemonių ir tirti aktualią faktinę žmonių patirtį. Tokiomis „viktimizacijos apklausomis“ bandyta atskleisti visuminį kyšininkavimo paplitimą valstybėje. Be to, bandyta žvelgti į kyšininkavimo paplitimą pajamų lygio ir kyšio mokėtojo lyties požiūriu – šie tyrimai dažniausiai buvo visuomenės nuomonės apklausos. Du šios kartos matavimo įrankių pavyzdžiai – „Tarptautinis nusikaltimų aukų tyrimas“ (nuo 1989 m.) ir *Transparency International* „Pasaulinis korupcijos barometras“ (nuo 2003 m.). Šie įrankiai leido vertinti korupcinę patirtį ir pateikti laiko bei erdvės atžvilgiu lyginamus duomenis. Teigiama, kad jie buvo veiksmingesni rodikliai, kurių įvertinimai orientuoti į korupcijos kilmę ir korupcijos rizikas.

Antrosios rūšies korupcijos matavimo įrankiais susitelkta į tokias kategorijas kaip integralumas, skaidrumas ir atskaitomybė, vertinant antikorpucines sistemas, standartus ir valstybių praktikas. Šiais įrankiais sukurta daug disagreguotų rodiklių, kurie „korupcijos sindromą“ leido išskaidyti į raktinius komponentus, svarbius kovojant su korupcija (t. y. biudžeto procesai, viešųjų finansų valdymas, integralumo mechanizmas, verslo praktikos).

Antrosios kartos korupcijos matavimo įrankiais susitelkta ir į antikorpucinių nuostatų ir praktikų egzistavimo apimtį valstybėse. Šiais įrankiais tiriamas ir egzistuojantis teisinis reguliavimas, ir jo praktinis įgyvendinimas. Geras pavyzdys – „Pasaulinis integralumo indeksas“ (nuo 2002 m.), kuriame naudojama daugiau nei 300 rodiklių, kuriais vertinami reikšmingiausi šalies antikorpucinės sistemos aspektai (teisinio reguliavimo ir jo įgyvendinimo praktikos lygmenys). Šie rodikliai aprėpia kiekybinius vertinimus (apibendrintus tam tikrais aspektais ir visuminį šalies rangavimą) bei kokybinius ekspertinius komentarus dėl valstybės.

Šiam darbui aktualu, kad minėtas tyrimas apima matavimo įrankius, fiksuojančius sektorių kontekstą. Taip pat iš verslo praktikų tyrimų paminėtinos *Transparency International* įmonių pajamų skaidrumo skatinimo ataskaitos (2008 ir 2011 m. leidimai²³), kuriose analizuojama daugiau nei 40 didžiausių naftos ir dujų įmonių pagal jų pateiktas

²³ Žr. Transparency International. Promoting Revenue Transparency Companies Report. Oil and Gas. Prieiga per internetą: <https://www.transparency.org/topic/detail/oil_and_gas> (žiūrėta 2020-04-08).

ataskaitas apie jų organizacinius ir finansinius aspektus bei vykdomų antikorupecinių programų apimtį. Šie tyrimai buvo tarsi tramplynas formuotis trečiosios kartos korupcijos matavimo įrankiams, kurie šiame straipsnyje aptariami toliau.

Žvelgiant į pirmosios ir antrosios kartos korupcijos matavimo įrankius pažymima, kad antrosios kartos korupcijos matavimo įrankiai leido tirti apimtį, kuria galėtų sutapti gretinamos žmonių patirtys ir jų suvokimas bei ekspertų suvokimas. Kitaip tariant, leido patikrinti pirmosios kartos korupcijos matavimo įrankių patikimumą. Antai iš atliktų tyrimų, kuriais lyginti 2010 m. „Korupcijos suvokimo indekso“, 2010 m. „Pasaulinio korupcijos barometro“ patirčių ir „Pasaulinio integralumo indekso“ duomenys, siekiant atsakyti į klausimą, kiek sutampa ekspertų korupcijos suvokimas, žmonių korupcinės patirtys ir valstybių antikorupecinės priemonės, tikrinant kiekvieno iš rodiklių patikimumą bei suvokiant sąsajas tarp įvairių korupcijos formų ir jų bei valstybės antikorupecinių pastangų, nustatyta, kad egzistuoja visuminės stiprios koreliacijos tarp minėtų priemonių. Daroma išvada, kad valstybės, kuriose nustatyta, kad egzistuoja žemas korupcijos suvokimo lygis, stipri antikorupecinė sistema, yra ir nustatyto žemo kyšininkavimo lygio šalys, tačiau gauti rezultatai ne tokie tiesioginiai dėl tų valstybių, kuriose fiksuotas aukštas korupcijos suvokimo lygis ir silpnos antikorupecinės sistemos²⁴.

Bendras pirmosios ir antrosios kartos korupcijos matavimo įrankių ribotumas – susitelkimas tik į korupciją arba tik į jos priešingybes (integralumą, atskaitingumą ir skaidrumą), dažniausiai šių abiejų aspektų nejungiant.

Šie ribotumai skatino egzistuojančius korupcijos matavimo įrankius papildyti trečiosios kartos įrankiais, kurie yra šio darbo dėmesio centre. Šiais įrankiais bandoma fiksuoti korupcijos rizikas specifiniame vietoje (nacionaliniame) kontekste. Pagrindinis šių įrankių tikslas – pateikti korupcijos specifiniame kontekste vertinimą įvairiais aspektais, o surinkti lyginamuosius duomenis įvairiuose kontekstuose tapo ne taip svarbu. Tad koncentruojamasi į valstybę, jos situacijos specifiką.

Kitas bendras šios kartos įrankių bruožas tas, kad, tiriant korupcijos paplitimą, naudojami disgreguoti rodikliai ir jais bandoma fiksuoti

²⁴ Šio tyrimo rezultatus žr.: *Heinrich F., Hodes R. Measuring corruption // Handbook of global research and practice in corruption. Handbook of Global Research and Practice in Corruption. Edited by A. Graycar and R. G. Smith, 2013, p. 23–25. Prieiga per internetą: <<https://static1.squarespace.com/static/5728c7b18259b5e0087689a6/t/57ab3442d1758e9b66637c8a/1470837830384/Heinrich+Hodes+Measuring+Corruption.pdf>> (žiūrėta 2020-04-08).*

specifiškesnes korupcijos rūšis ar pagerinti galimybes fiksuoti pokyčius tam tikruose sektoriuose, todėl matavimas tampa ypač sudėtingas.

Pateiktini ir kiti šios kartos korupcijos matavimo įrankių bruožai. Pavyzdžiui, skirtingai nei kitų dviejų išvardytų kartų įrankiai, kurie koncentravosi į ganėtinai statiškus rodiklius, trečiosios kartos įrankiai tiria dalyvaujančiuosius korupciniuose santykiuose, jų tarpusavio santykius tam tikrame valstybės kontekste, fiksuojant korupcinės sistemos dinamiką ir toje sistemoje vykstančius procesus. Be to, gilinantį į korupcijos rizikas, remiamasi įvairiais informacijos šaltiniais, kurie gaunami pasitelkus įvairių duomenų rūšių trianguliaciją (visuomenės nuomonės apklausa, interviu su pagrindiniais informantais, teisinės apžvalgos, viešojo sektoriaus pareigūnų ar įmonių apklausa, oficialios statistikos analizė – visa tai sujungiama, siekiant atskleisti sudėtingus būdus, kuriais veikia korupcinių santykių dalyviai ir institucijos). Trečiosios kartos įrankiai (skirtingai nei ankstesnių kartų įrankiai, kurie tik pristatė išvadas) dažnai taikomi konkrečiame platesniame įrodymais grįstų intervencijų kontekste, t. y. duomenų surinkimas nėra tikslas savaime, o tik pirmas žingsnis į didesnę procesą surenkant, interpretuojant ir naudojant duomenis politiniams sprendimams paveikti. F. Heinrich'as ir R. Hodes'as teigia, kad dėl to peržengiami „korupcija prieš antikorupciją“ rėmai, pavyzdžiui, vertinant viešųjų paslaugų teikimą, naudojamas paslaugų naudotojų patirčių duomenų sujungimas su valdymo sistemos atitinkamame paslaugų sektoriuje analize.

Kaip viena iš pagrindinių šių trečiosios kartos įrankių, kuriais vertinamos korupcijos įvairiuose kontekstuose rizikos, rūšis, pagrįsta „analizės vienetu“, yra, kaip minėta, sektorinė analizė ir su ja susiję specifiniai sektorių įrankiai.

F. Heinrich'as ir R. Hodes'as pabrėžia, kad galima išskirti tris sektorių rūšis, t. y. platūs visuomenės sektoriai, viešųjų paslaugų teikimo sektoriai ir ribiniai sektoriai, o šioms sektorių rūšims taikomi skirtingi korupcijos matavimo įrankiai. Pirmajai nurodytai sektorių rūšiai priskiriami viešasis, pilietinės visuomenės, verslo sektoriai, kuriuose vyrauja arba platūs sektoriniai vertinimai (pvz., Pasaulio banko „Doing Business“²⁵), arba lyginamieji ne tokios didelės aprėpties individualių organizacijų vertinimai (pvz., 2008 m. „Tikėjimo vienu pasauliu“

²⁵ The World Bank. Doing Business. Prieiga per internetą: <<https://www.doingbusiness.org/>> (žiūrėta 2020-04-08).

„Pasaulinė atskaitomybės ataskaita“²⁶). Viešųjų paslaugų teikimo sektorių rūšiai priskiriami tokie sektoriai kaip švietimas, sveikata, kuriuose dažniausiai susitelkiama į korupciją tarp valstybės tarnautojų ir kitų paslaugų naudotojų. O pateikti ribinių (tarp viešųjų ir privačių įmonių) sektorių pavyzdžiai – miškininkystė, žemės valdymas, transportas.

Iš apibūdintos trijų korupcijos matavimo įrankių raidos pagal jų kartas ir jų naudojamų korupcijos matavimo rodiklių matyti, kad šios kartos atspindi judėjimą nuo sudėtinių (agreguotų) tarpvalstybinių rodiklių veiksmingesnių disagreguotų rodiklių link, koncentruojantis į vienos valstybės lygmenį. Korupcijos paplitimo įvairiose srityse matavimo rodikliai buvo atsakas į poreikį turėti kontekstui jautrius korupcijos matavimus.

III. KORUPCIJOS PAPLITIMO ĮVAIRIOSE SRITYSE MATAVIMO RODIKLIAMS SUFORMUOTI NAUDOJAMOS DUOMENŲ RŪŠYS

Kaip jau buvo matyti ir iš korupcijos matavimo įrankių kartų raidos apžvalgos, korupcijos matavimo pagrindas mokslinėje ir praktinėje literatūroje – dviejų rūšių duomenys: korupcijos suvokimo duomenys (angl. *subjective*, „*evidence-based*“, *perceptions data*) ir korupcinės patirties duomenys (angl. *objective*, *experience-based*, „*hard*“ *data*). Trečiosios korupcijos matavimo įrankių kartos egzistavimo metu ypač išryškėjus tendencijai siekti specifiskesnių korupcijos matavimų, t. y. kuriant rodiklius, fiksuojančius atskiras korupcijos rūšis (ir ypač politinę ar stambiają korupciją) ir matuojančių korupcijos atskirame sektoriuje (pvz., statybos, sveikatos apsaugos, švietimo) paplitimą bei siekiant objektyvesnių, pokyčiams jautrių matavimų (t. y. vertinant antikorpucinius įrankius ir intervencijas, fiksuojant jų pokyčių trajektorijas), kyla klausimas, kiek subjektyvūs suvokimo duomenys (turint omenyje jų trūkumus) tinkami konstruojant atskirų sričių korupcijos paplitimo matavimo rodiklius?

Korupcijos suvokimo duomenys – vadinamųjų subjektyvių duomenų rūšis, kaip minėta, naudota jau pirmojoje korupcijos matavimo įrankių kartoje, dažniausiai surenkama apklausų (piliečių, verslo atstovų, ekspertų) metu – naudinga ir kaip pirmas žingsnis identifikuojant į korupciją linkusias sritis, ir reikalinga, kai sudėtinga renkant objektyvius

²⁶ One World Trust. Global Accountability Report, 2008. Prieiga per internetą: <http://www.oneworldtrust.org/uploads/1/0/8/9/108989709/2008_global_accountability_report.pdf> (žiūrėta 2020-04-08).

duomenis (pvz., politinės ar stambiosios korupcijos atveju) ar kai trūksta vadinamųjų administracinių duomenų²⁷.

Dėl šios duomenų rūšies, kaip minėta ir ankstesnėje šio darbo dalyje, kylantys klausimai iki šiol susiję su jų validumu ir patikimumu. Teigiama, kad jie neatspindi faktinės korupcijos situacijos, yra pernelyg „triukšmingi“ ar paprasčiausiai šališki dėl išorinių faktorių, pavyzdžiui, ekonominės veiklos. Tačiau atlikti tyrimai rodo ir tai, kad kai korupcijos suvokimo duomenys naudojami tinkamai, didelė tikimybė, kad jie sutaps su korupcinės patirties duomenimis, kitais korupcijos matavimais²⁸.

Atskirų korupcijos pasireiškimo sričių rodiklių ir šių sričių būtent ekspertinių vertinimų kontekste teigiama, kad atrinktų ekspertų, išmanančių tam tikrą sritį ir iš kurių galima gauti pagrindinę informaciją apie tą sritį, korupcijos joje tendencijas, vertinimų privalumas tas, kad jie dažnai pagrįsti administraciniais duomenimis, trečiųjų šalių (pvz., nevyriausybinių organizacijų ir akademinų institucijų) ataskaitomis, pavyzdžiui, atvejo studijomis, audito ataskaitomis, įvairių agentūrų statistika, ir todėl suvokiami kaip įrodymais grįsti korupcijos vertinimai. Visgi gali kilti klausimų dėl ekspertų atrankos, galimos abejonės ir dėl jų žinių apie klausiamą sritį, ekspertų korupcijos suvokimo. Antai manoma, kad ekspertų vertinimai šališki, tad korupcijos tyrimų rezultatai pasižymi dideliu subjektyvios interpretacijos lygiu²⁹. Kita vertus, sudėtinga nešališkai nustatyti korupcijos lygius sektoriuose (o ir sudėtinga fiksuoti pokyčius sektoriuose), todėl apklausiamųjų ekspertų (kruopščiai juos renkantis) suvokimai, priklausomai nuo jų turimų duomenų kokybės, neretai traktuojami kaip geriausias korupcijos paplitimo rodiklis³⁰. Be to, ekspertų vertinimai naudojami ir vertinant korupcijos atskirose srityse rizikas.

Antrosios korupcijos matavimo įrankių kartos laikotarpiu iškilusi vadinamųjų objektyvių duomenų rūšis gali aprėpti ir ekspertų duomenis, ir kitus duomenis, pavyzdžiui, korupcine patirtimi pagrįstus duomenis, fiksuojančius kyšių mokėjimo dažnį, išlaidas jiems (naudingi nustatant

²⁷ *Kukutschka R. M. B.* Latest Trends in Corruption Measurement and Analysis. Anti-Corruption Helpdesk. Providing On-Demand Research to Help Fight Corruption. Transparency International, 2016, p. 4. Prieiga per internetą:

https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Latest_trends_in_corruption_measurement_and_analysis_2016.pdf (žiūrėta 2020-04-08).

²⁸ *Ibid.* (žiūrėta 2020-04-08).

²⁹ *Ibid.*, p. 5 (žiūrėta 2020-04-08).

³⁰ *Erlingsson G. O., Kristinsson G. H.* Measuring Corruption: Whose Perceptions Should We Rely On? Evidence From Iceland // *Icelandic Review of Politics and Administration*, 2016, Vol. 12, Issue 2, p. 216. Prieiga per internetą:

<http://www.irpa.is/article/view/a.2016.12.2.2> (žiūrėta 2020-04-08).

smulkiosios korupcijos atskiruose sektoriuose apimtį ir prigimtį), būdų, kaip kovoti su korupcija, duomenis, kaltinimų korupcija duomenis, administracinius duomenis, išlaidų ir paslaugų kainų skirtumų stebėjimo, spaudos pranešimų duomenis, trečiųjų šalių, tokių kaip nevyriausybinės ar tarptautinės organizacijos (pvz., Jungtinės Tautos), stebėjimo ir vertinimo ataskaitų duomenis, pilietinės visuomenės vertinimus apie valstybėje egzistuojančias skaidrumo ir atskaitingumo sistemas³¹ ir kt.

Pateikiami vertinimai, kad kai kurie nurodytų duomenų šaltinių pagrindu suformuoti rodikliai gali būti sisteminiai, todėl sudėtinga pademonstruoti jų validumą ir patikimumą. Pavyzdžiui, stengiantis matuoti korupciją remiantis spaudos pranešimais, galima gauti ne faktinės korupcijos lygio šalyje atspindį, o redaktorių nuomonę. Tas pats ir dėl kaltinimų korupcija duomenų validumo: šie kaltinimai daugiausia priklauso nuo teisminės valdžios patikimumo, o ši valdžia pati gali būti paveikta korupcijos. Todėl lyginamuoju požiūriu tampa sudėtinga nustatyti, kuri valstybė korumpuotesnė: ar ta, kurioje yra tūkstančiai pripažintų kaltais dėl korupcijos, ar ta, kurioje kaltinimų korupcija nepareikšta³².

Teigiama, kad tyrimai, pagrįsti rodikliais, suformuotais iš vadinamųjų objektyvių duomenų, dažnai iliustruoja specifinę sritį, veiklą ar pramonę. Šių duomenų naudojimo kontekste pripažįstama ir tai, kad geriausias būdas konstruoti specifinius rodiklius nulemtas jais siekiamų tikslų ir kad sudėtinga iš anksto sudaryti „geriausių korupcijos matavimo praktikų“ sąrašą³³. Apskritai pritartina, kad tai tinka ir dėl kitų duomenų rūšių: korupcijos matavimui nėra vienos formulės ar vieno tinkamo požiūrio, o egzistuoja daug įrankių ir bendrų principų, kurie apsvarstyti, kuriant tinkamus antikorpucinius sprendimus³⁴.

Negalima nepaminėti ir to, kad naudojami ir vadinamieji mišrūs matavimai, kuriais siekiama derinti subjektyvius korupcijos suvokimo duomenis su objektyviais korupcinės patirties duomenimis. Stambiajai

³¹ Kukutschka R. M. B. Latest Trends in Corruption Measurement and Analysis. Anti-Corruption Helpdesk. Providing On-Demand Research to Help Fight Corruption. Transparency International, 2016, p. 5–6. Prieiga per internetą: <https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Latest_trends_in_corruption_measurement_and_analysis_2016.pdf> (žiūrėta 2020-04-08).

³² *Ibid.*, p. 5 (žiūrėta 2020-04-08).

³³ *Ibid.*, p. 6 (žiūrėta 2020-04-08).

³⁴ Trapnell S. E. User's Guide to Measuring Corruption and Anti-Corruption. UNDP Global Anti-corruption Initiative United Nations Development Programme, 2015, p. 11. Prieiga per internetą: <<https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/democratic-governance/anti-corruption/user-s-guide---measuring-corruption-and-anticorruption.html>> (žiūrėta 2020-04-08).

korupcijai vertinti dažniausiai naudojami „didieji duomenys“ (angl. „*big data*“) ³⁵. Tačiau atkreipiamas dėmesys, kad reikia ypač išmanyti statistikos technikas, kiekybinius ir kokybinius metodus, teisinę bazę, siekiant gauti patikimus duomenis ir užtikrinant, kad sukonstruoti jais pagrįsti rodikliai nestokotų konceptualaus nuoseklumo ³⁶.

Apibendrinant reikėtų pažymėti, kad ne vienos duomenų rūšies naudojimas, jų derinimas konstruojant korupcijos paplitimo įvairiose srityse matavimo rodiklius padeda išvengti atskirų duomenų rūšių trūkumų, juos kompensuoja.

IV. KORUPCIJOS PAPLITIMO ĮVAIRIOSE SRITYSE MATAVIMAS LIETUVOJE REMIANTIS DVIEM – REGIONINIU IR NACIONALINIU – RODIKLIAIS

Ankstesnėse dalyse peržvelgus, kokiais rodikliais gali būti matuojamas korupcijos paplitimas įvairiose srityse, galima nustatyti, kokie dalies šių rodiklių rūšių taikymo rezultatai matuojant korupcijos pasireiškimą įvairiose srityse Lietuvoje. Nors visuomenės nuomonės apklausomis paremti korupcijos matavimo įrankiai – 2017 m. „Eurobarometras“ (atliktas Europos Komisijos užsakymu) ³⁷ ir 2019 m. „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ (inicijuotas Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos) ³⁸ – nėra specialiai skirti vien korupcijos paplitimui atskleisti, klausimai respondentams apie korupcijos paplitimą yra šių apklausų dalis, indikuojanti apie korupcijos paplitimo matavimą. Antai „Eurobarometras“, be kita ko, aprėpia Lietuvos visuomenės požiūrį į korupcijos nacionaliniu lygiu apimtį, visuomenės sritis, kuriose korupcija

³⁵ Kukutschka R. M. B. Latest Trends in Corruption Measurement and Analysis. Anti-Corruption Helpdesk. Providing On-Demand Research to Help Fight Corruption. Transparency International, 2016, p. 7. Prieiga per internetą:

<https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Latest_trends_in_corruption_measurement_and_analysis_2016.pdf> (žiūrėta 2020-04-08).

³⁶ *Ibid.*, p. 7 (žiūrėta 2020-04-08).

³⁷ Special Eurobarometer 470. Report. Corruption, October 2017. Prieiga per internetą: <https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/S2176_88_2_470_ENG> (žiūrėta 2020-04-08). Atlikti 508 interviu; tyrimo atlikimo laikas: 2017 m. spalio 21 d. – spalio 30 d.; atranka: daugiapakopė (tikimybinė) atranka; atsižvelgiant į tikimybę, proporcingą populiacijos dydžiui (visos valstybės mastu) ir populiacijos tankį.

³⁸ „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ tyrimas. 2019 m. rugsėjis – lapkritis. STT interneto puslapis. Prieiga per internetą: <<https://www.stt.lt/analitine-antikorupcine-zvalgyba/lietuvos-korupcijos-zemelapis/7437>> (žiūrėta 2020-04-08). Respondentai – 1001 Lietuvos gyventojas; tyrimo atlikimo laikas: 2019 m. rugsėjis – lapkritis; atlikti akivaizdiniai interviu respondento namuose; atranka: Lietuvos gyventojų apklausa: daugiapakopė, tikimybinė atranka. Respondentų atranka parengta taip, kad kiekvienas Lietuvos gyventojas turėtų vienodą tikimybę būti apklaustas.

paplitusi, paslaugų ar visuomenės gyvenimo sektorius, susiduriančius su didžiausiomis korupcijos problemomis, įskaitant privačias įmones. „Lietuvos korupcijos žemėlapiu“ siekta, be kita ko, įvertinti Lietuvos gyventojų požiūrį į korupciją, jos paplitimą įvairiose institucijose, taip pat ir privačiame sektoriuje.

Žvelgiant į nurodytų tyrimų duomenis, korupcijos paplitimas šiuose tyrimuose matuotas bendriausiu lygiu (neskaidant į atskiras korupcijos pasireiškimo sritis), skaidant į atskiras korupcijos formas, taip pat atskirų institucijų, sektorių lygiu.

Antai „Eurobarometre“ tiriant respondentų korupcijos suvokimą, prieš pateikiant klausimą, kiek jų manymu, pagal jų patirtį, šalyje yra paplitusi korupcijos problema ir, pateikus apibrėžimą, kad korupcija suvokiama plačiai, įskaitant kyšių ar dėkingumo mokesčių, vertingų dovanų ir svarbių paslaugų siūlymą, davimą, prašymą ir priėmimą bei piktnaudžiavimą valdžia siekiant asmeninės naudos, matyti, kad korupcijos paplitimas pirmiausia matuojamas bendriausiu lygiu. Atsakydami į šį pateiktą klausimą, net 93 proc. Lietuvos gyventojų buvo įsitikinę, kad korupcija – paplitusi nacionalinė problema (tik 4 proc. manė, kad ji reta, ir nebuvo manančių, kad korupcijos nėra, o 3 proc. nežinojo atsakymo)³⁹. Be to, korupcijos kaip problemos paplitimą valstybėje iliustruoja ir tai, kad net 67 proc. apklaustųjų teigė, kad korupcija – verslo kultūros dalis (18 proc. apklaustųjų nepritarė teiginiui, kad korupcija – verslo kultūros dalis, o 15 proc. respondentų nežinojo, ar pritaria, ar nepritaria šiam teiginiui)⁴⁰.

Žvelgiant į „Lietuvos korupcijos žemėlapi“, galima manyti, kad jame bendriausiu lygiu matuotas labiau korupcijos kaip reiškinių pobūdis (rimtumas), palyginus su kitais probleminiais reiškiniiais, problemomis, o ne korupcijos paplitimas. Antai, respondentų paprašius iš išvardytų 18 probleminių reiškinių ir problemų pasakyti, kiek kiekviena iš jų šiuo metu Lietuvoje yra rimta, korupciją kaip labai rimtą probleminį reiškinį nurodė 36 proc. gyventojų⁴¹.

Korupcijos paplitimui nustatyti svarbus ir gyventojų suvokimas, kiek situacijos, kurias jie priskirtų korupcinėms, jų manymu, Lietuvoje paplitusios. Nors „Lietuvos korupcijos žemėlapyje“ gyventojai

³⁹ Special Eurobarometer 470. Report. Corruption, October 2017, p. 16–17. Prieiga per internetą: <https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/S2176_88_2_470_ENG> (žiūrėta 2020-04-08).

⁴⁰ *Ibid.*, p. 47 (žiūrėta 2020-04-08).

⁴¹ „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ tyrimas. 2019 m. rugsėjis – lapkritis. STT interneto puslapis, 10 skaidrė. Prieiga per internetą: <<https://www.stt.lt/analitine-antikorupcine-zvalgyba/lietuvos-korupcijos-zemelapis/7437>> (žiūrėta 2020-04-08). Korupcija paminėta ketvirtoje vietoje – po mažų atlyginimų, didelių kainų, emigracijos.

dažniausiai prie korupcinių priskirtų šių situacijų trejetuką – kai asmuo duoda piniginių atlygį, dovaną valstybės tarnautojui norėdamas, kad jam reikalinga paslauga būtų suteikta geriau ir greičiau (83 proc.); kai politinė partija žada priimti verslininkui naudingą sprendimą, jei jis suteiks finansinę paramą partijai (83 proc.); kai valstybės tarnautojas paima piniginių atlygį už paslaugos atlikimą ar atlikimo pagreitinimą (82 proc.), visgi ne šios, o kitos situacijos buvo įvardytos kaip labiausiai paplitusios: kai asmuo gydytojui atsidėkoja pinigais po sėkmingai atliktos operacijos (29 proc.); kai naudojamosi tarnybiniu automobiliu asmeniniais tikslais (29 proc.); kai per pažintis yra įsidarbinama į valstybės instituciją (27 proc.)⁴².

Korupcijos paplitimo vertinimo bendriausiu lygiu kontekste paminėtini ir duomenys apie tai, kaip 3 ir 5 metų laikotarpiu keičiasi Lietuvos gyventojų nuomonė apie korupcijos lygį. Pagal abi nagrinėtas apklausas didesnė apklaustųjų gyventojų dalis teigė, kad korupcijos lygis per šiuos metus liko toks pat, nepakito. Antai, „Eurobarometro“ duomenimis, į klausimą, ar per pastaruosius 3 metus korupcijos lygis šalyje pakilo, nusileido ar liko toks pat, daugiausia – 42 proc. – respondentų atsakė, kad lygis liko toks pat (32 proc. manė, kad lygis pakilo, o 20 proc. – kad lygis nusileido, nebuvo nežinančiųjų atsakymo⁴³). „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ duomenimis, 37 proc. Lietuvos gyventojų teigė, kad korupcijos mastai Lietuvoje per pastaruosius 5 metus nepakito (20 proc. Lietuvos gyventojų manė, kad korupcijos mastai per pastaruosius 5 metus išaugo, o 26 proc. – kad sumažėjo, 17 proc. nežinojo atsakymo)⁴⁴. Beje, ir apie trumpesnę nagrinėtą – pastarųjų 12 mėnesių – laikotarpį išliko respondentų manymas, kad korupcijos mastai nepakito: „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ duomenimis, 46 proc. gyventojų atsakė, kad korupcijos mastai nepakito (20 proc. – sumažėjo, o 15 proc. – išaugo, 19 proc. nežinojo atsakymo)⁴⁵. O prognozuodami, kaip, jų nuomone, korupcijos mastai pasikeis per ateinančius 3 metus, 40 proc. apklaustųjų manė, kad šie mastai nepakis, 29 proc. respondentų buvo įsitikinę, kad jie sumažės, 11 proc. – kad šie mastai išaugs, o net 20 proc. respondentų nežinojo atsakymo⁴⁶.

⁴² *Ibid.*, 29 skaidrė (žiūrėta 2020-04-08).

⁴³ Special Eurobarometer 470. Report. Corruption, October 2017, p. 30. Prieiga per internetą: <https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/S2176_88_2_470_ENG> (žiūrėta 2020-04-08).

⁴⁴ „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ tyrimas. 2019 m. rugsėjis – lapkritis. STT interneto puslapis, 67 skaidrė. Prieiga per internetą: <<https://www.stt.lt/analitine-antikorupcine-zvalgyba/lietuvos-korupcijos-zemelapis/7437>> (žiūrėta 2020-04-08).

⁴⁵ *Ibid.* (žiūrėta 2020-04-08).

⁴⁶ *Ibid.* (žiūrėta 2020-04-08).

Iš „Lietuvos korupcijos žemėlapis“, kurio klausimų formuluotėse taip pat atsispindi, kad korupcijos samprata apima ne tik kyšininkavimą, matyti, kad pagal išskirtas korupcijos formas respondentų nuomonė dėl korupcijos formų paplitimo (vertinant pagal penkių balų skalę, kurioje 1 yra „labai paplitusios“) išsidėstė taip: labiausiai paplitusios formos: nepotizmas (giminių ir bičiulių protegavimas) – 70 proc., politinių partijų narių protegavimas – 64 proc., papirkimas (kyšio davimas) – 58 proc., kyšininkavimas (kyšio reikalavimas, kyšio priėmimas) – 56 proc., palankių įstatymų (teisės aktų), naudingų atskiroms grupėms, priėmimas – 52 proc., įgaliojimų viršijimas ar piktnaudžiavimas įgaliojimais – 52 proc., sprendimų priėmimo vilkinimas – 51 proc., neteisėtas politinių partijų finansavimas – 48 proc., tarnybos pareigų neatlikimas, piktnaudžiavimas tarnyba – 48 proc., poveikis, siekiant išvengti įstatymų nustatytos atsakomybės – 48 proc., prekyba poveikiu (tarpininko kyšininkavimas) – 48 proc., neoficialus atlygis už viešąją ar administracinę paslaugą – 47 proc., dokumentų suklastojimas – 29 proc., užsienio pareigūnų papirkimas – 16 proc.⁴⁷

Gilinant į korupcijos paplitimą atskirose įstaigose ir institucijose, „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ duomenimis, atsakydami į atvirą klausimą apie penkias įstaigas ar institucijas, kurios, respondentų nuomone, šiuo metu Lietuvoje yra korumpuočiausios, apklaustieji manė, kad tai – gydymo institucijos (sveikatos apsauga) (47 proc.), teismai (37 proc.), Lietuvos Respublikos Seimas (30 proc.), savivaldybės (23 proc.), politinės partijos (15 proc.), o kad verslas yra labai korumpuotas, buvo įsitikinę tik 6 proc. respondentų⁴⁸. O taip išsidėsto skaičiai dėl kitų išvardytų institucijų ir įstaigų: prokuratūra (13 proc.), policija (9 proc.), teisėtvara, teisėsauga (7 proc.), žiniasklaida (6 proc.), Lietuvos Respublikos Vyriausybė (4 proc.), advokatai (4 proc.).

„Eurobarometro“ duomenimis, į klausimą, ar, respondentų manymu, Lietuvoje kyšių davimas ir ėmimas bei piktnaudžiavimas patikėta valdžia yra paplitęs išvardytose 15 institucijų, sektorių ar tarp nurodytų pareigūnų, respondentai dažniausiai atsakė, pirmiausia nurodydami sveikatos apsaugos sistemą (79 proc.), toliau – politines partijas (64 proc.), pareigūnus, išduodančius statybos leidimus (61 proc.)⁴⁹. Savo nuomonę apie tai, kad korupcija paplitusi kitose išvardytose institucijose, sektoriuose ar tarp nurodytų pareigūnų, išsakė mažiau apklaustųjų: pareigūnai, skelbiantys viešuosius konkursus

⁴⁷ *Ibid.*, 88 skaidrė (žiūrėta 2020-04-08).

⁴⁸ *Ibid.*, 95 skaidrė (žiūrėta 2020-04-08).

⁴⁹ Special Eurobarometer 470. Report. Corruption, October 2017, p. 23. Prieiga per internetą: <https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/S2176_88_2_470_ENG> (žiūrėta 2020-04-08).

(60 proc.), politikai nacionaliniu, regioniniu ar savivaldos lygiu (59 proc.), inspektorai (sveikatos ir saugumo, statybų, darbo, maisto kokybės, sanitarinės kontrolės ir licencijavimo) (58 proc.), policija, muitinė (53 proc.), teismai (tribunolai) (51 proc.), pareigūnai, išduodantys verslo leidimus (40 proc.), mokesčių institucijos (30 proc.), viešojo persekiojimo tarnybos (42 proc.), privačios įmonės (34 proc.), socialinės apsaugos ir gerovės institucijos (31 proc.), švietimo sektorius (27 proc.), bankai ir finansų institucijos (17 proc.). Atskirai atkreiptinas dėmesys, kad privačios įmonės pagal šiuos duomenis taip pat atsidūrė minėto sąrašo pabaigoje⁵⁰.

Iš „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ tyrėjų respondentams pateikto 9 Lietuvos institucijų, įstaigų ar kitų subjektų sąrašo pagal tai, kiek jie yra korumpuoti (t. y. koks korupcijos paplitimas šiose institucijose, įstaigose ar tarp kitų subjektų), paminėti – teismai (kaip labai ar iš dalies korumpuotus juos nurodė atitinkamai 35 ir 46 proc. respondentų), politinės partijos (atitinkamai 34 ir 45 proc. respondentų), Lietuvos Respublikos Seimas (atitinkamai 32 ir 46 proc. respondentų), prokuratūra (atitinkamai 24 ir 47 proc. respondentų), toliau nurodytos miestų ir rajonų savivaldybės (atitinkamai 20 ir 54 proc. respondentų), Lietuvos Respublikos Vyriausybė (atitinkamai 18 ir 51 proc. respondentų), žiniasklaida (atitinkamai 11 ir 44 proc. respondentų), privatus sektorius (atitinkamai 9 ir 47 proc. respondentų), Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė (atitinkamai 9 ir 33 proc. respondentų)⁵¹. Atkreiptinas dėmesys, kad ir pagal šiuos duomenis privatus sektorius atsidūrė minėto sąrašo pabaigoje.

Vertindami korupcijos paplitimą Lietuvos Respublikos ministerijose, gyventojai pirmiausia nurodė Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministeriją (17 proc. respondentų manė, kad ji labai korumpuota, o 52 proc. – kad iš dalies korumpuota)⁵². Kitų ministerijų situaciją (t. y. dėl jų didelio korumpuotumo ar iš dalies korumpuotumo) rodantys skaičiai santykinai žemesni (Lietuvos Respublikos ministerijų sąrašo penketuke yra ir šios ministerijos: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija (atitinkamai 9 ir 38 proc. respondentų), Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija (atitinkamai 8 ir 37 proc. respondentų), Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija

⁵⁰ Galima pastebėti ir tai, kad, palyginus su aukščiau pateiktu nacionalinio tyrimo sąrašu, neįtraukta, pvz., žiniasklaida.

⁵¹ „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ tyrimas. 2019 m. rugsėjis – lapkritis. STT interneto puslapis, 101 skaidrė. Prieiga per internetą: <<https://www.stt.lt/analitine-antikorupcine-zvalgyba/lietuvos-korupcijos-zemelapis/7437>> (žiūrėta 2020-04-08).

⁵² *Ibid.*, 119 skaidrė (žiūrėta 2020-04-08).

(atitinkamai 7 ir 40 proc. respondentų), Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija (atitinkamai 7 ir 39 proc. respondentų)).

Kaip labai korumpuotos ir iš dalies korumpuotos Lietuvos gyventojų nurodytos šios Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos institucijos: respublikinės ligoninės, klinikos (atitinkamai 32 ir 60 proc.); miestų ir rajonų ligoninės (atitinkamai 30 ir 62 proc.); Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba (atitinkamai 22 ir 42 proc.); poliklinikos (atitinkamai 14 ir 66 proc.). Dėl privačių gydymo įstaigų korumpuotumo (kad jos yra labai korumpuotos ar iš dalies korumpuotos) respondentų nuomonės pasiskirstė atitinkamai po 8 ir 40 proc.⁵³ – tai taip pat galima vertinti kaip santykinai aukštą jų korumpuotumo rodiklį.

Dėl korupcijos paplitimo privataus sektoriaus įmonėse atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad labai korumpuotų ar iš dalies korumpuotų privataus sektoriaus įmonių penketuke, gyventojų nuomone, aukščiausiai (pirmoje vietoje) atsidūrė ne, kaip galima tikėtis iš aukščiau paminėtų rezultatų, su sveikatos apsauga susijusios įstaigos, o teisinės profesijos atstovai – antstoliai (atitinkamai kaip labai korumpuotus ar iš dalies korumpuotus juos įvertino 17 ir 47 proc. respondentų)⁵⁴. Toliau šiame privataus sektoriaus įmonių penketuke visgi matomos farmacijos įmonės (kaip labai korumpuotos ar iš dalies korumpuotos jos suvokiamos taip pat gana didelio skaičiaus respondentų – atitinkamai 15 ir 39 proc.), kitos teisinės profesijos atstovai – advokatai (dėl jų korumpuotumo nagrinėjamu atveju taip pat pasisakė daug – atitinkamai 14 ir 47 proc. respondentų)⁵⁵, kaip labai korumpuotos ar iš dalies korumpuotos suvokiamos ir privalomosios techninės apžiūros įmonės (taip jas įvertino atitinkamai 11 ir 41 proc. respondentų), statybos srities įmonės (taip jas įvertino atitinkamai 11 ir 38 proc. respondentų).

Analizuotais aspektais apibendrinus nagrinėtus regioninį ir nacionalinį tyrimus matyti, kad jie vienas kitą papildė gyventojų apklausos duomenimis apie korupcijos paplitimą Lietuvoje: juose vertinamas korupcijos paplitimas bendriausiu lygiu (t. y. neskaidant į atskiras korupcijos pasireiškimo sritis) ir pateikiama duomenų apie atskirų korupcijos formų paplitimą, taip pat korupcijos paplitimą atskirų institucijų, sektorių lygiu (daugiau duomenų korupcijos formų ir institucijų požiūriu pateikiama nagrinėtame nacionaliniame tyrime).

Vertinant korupcijos paplitimą bendriausiu lygiu, net 93 proc. Lietuvos gyventojų įsitikinę, kad korupcija – paplitusi nacionalinė

⁵³ *Ibid.*, 129 skaidrė (žiūrėta 2020-04-08).

⁵⁴ *Ibid.*, 138 skaidrė (žiūrėta 2020-04-08).

⁵⁵ O notarų korumpuotumą, t. y. kad jie labai korumpuoti ar iš dalies korumpuoti, tyrime patvirtino atitinkamai 8 ir 40 proc. respondentų.

problema („Eurobarometro“ duomenys). Abiejų nagrinėtų tyrimų duomenys patvirtina, kad korupcijos lygis (mastai) per kelerius pastaruosius metus išliko tokie patys, nepakito („Eurobarometro“ duomenimis, vertintas pastarųjų 3 metų periodas – per jį, gyventojų nuomone, korupcijos lygis šalyje liko toks pat (42 proc. respondentų); „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ duomenimis, vertintas pastarųjų 5 metų periodas – per jį, gyventojų nuomone, korupcijos mastai Lietuvoje nepakito (37 proc. respondentų); tas pats rezultatas ir įvertinus pastarųjų 12 mėnesių laikotarpį (kad korupcijos mastai nepakito, manė 46 proc. respondentų)).

Abu nagrinėti tyrimai patvirtina situaciją dėl sveikatos apsaugos sistemos įstaigų kaip tų, kuriose korupcija itin paplitusi. „Eurobarometro“ duomenimis, iš pateikto (institucijų, sektorių ar pareigūnų) sąrašo gyventojai pirmiausia nurodė sveikatos apsaugos sistemą (79 proc.) (šio sąrašo antroje vietoje atsidūrė politinės partijos (64 proc.), o trečioje – pareigūnai, išduodantys statybos leidimus (61 proc.)). Nors „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ taip pat patvirtina, kad pateiktame (institucijų, įstaigų ar kitų subjektų) sąrašė aukštai pagal korupcijos juose paplitimą atsiduria politinės partijos (atitinkamai kaip labai ir iš dalies korumpuotas jas vertino 34 ir 45 proc. respondentų, t. y. antra vieta sąrašė; šio sąrašo pirmoje vietoje – teismai (atitinkamai 35 ir 46 proc. respondentų), o trečioje – Lietuvos Respublikos Seimas (atitinkamai 32 ir 46 proc. respondentų)), remiantis „Lietuvos korupcijos žemėlapiu“, atsakydami į atvirą klausimą apie korumpuočiausias Lietuvoje, respondentų nuomone, penkias įstaigas ar institucijas, apklaustieji manė, kad tai – gydymo institucijos (sveikatos apsauga, 47 proc.).

Iš nagrinėtų tyrimų matoma, kad privačios įmonės liko minėtų sąrašų pabaigoje. Tačiau šios išvados nepatvirtina duomenys apie privačias gydymo įstaigas nagrinėtame Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos institucijų kontekste (kad privačios gydymo įstaigos yra labai korumpuotos ar iš dalies korumpuotos, „Lietuvos korupcijos žemėlapyje“ manė atitinkamai 8 ir 40 proc. respondentų). „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ rodo ir tai, kad kitame kontekste – labai korumpuotų ar iš dalies korumpuotų privataus sektoriaus įmonių penketuke – gyventojų nuomone, aukščiausiai (pirmoje vietoje) atsidūrė antstoliai (atitinkamai kaip labai korumpuotus ar iš dalies korumpuotus juos įvertino 17 ir 47 proc. respondentų) (antroje vietoje – farmacijos įmonės (atitinkamai 15 ir 39 proc. respondentų), o trečioje vietoje – advokatai (atitinkamai 14 ir 47 proc. respondentų)). Vertinant korupcijos paplitimą privačiame sektoriuje reikia turėti omenyje ir tuos duomenis,

kurie byloja, kad korupcija – verslo kultūros dalis („Eurobarometro“ duomenimis, tokiam teiginiui pritarė net 67 proc. apklaustųjų).

Abiejuose nagrinėtuose tyrimuose naudojama plati korupcijos samprata, aprėpianti ne tik kyšininkavimą, o „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ duomenimis, į labiausiai paplitusių korupcijos formų sąrašą galima įtraukti tas, kurias tokiomis pripažino daugiau nei 50 proc. respondentų, ir tai nėra kyšininkavimas. Šios formos pirmiausia yra nepotizmas (giminių ir bičiulių protegavimas) (70 proc.), toliau – politinių partijų narių protegavimas (64 proc.), ir tik tuomet – papirkimas (kyšio davimas) (58 proc.), kyšininkavimas (kyšio reikalavimas, kyšio priėmimas) (56 proc.); be to, palankių įstatymų (teisės aktų), naudingų atskiroms grupėms, priėmimas (52 proc.), įgaliojimų viršijimas ar piktnaudžiavimas įgaliojimais (52 proc.), sprendimų priėmimo vilkinimas (51 proc.). Nors, palyginus, pavyzdžiui, poveikis, siekiant išvengti įstatymų nustatytos atsakomybės, prekyba poveikiu (tarpininko kyšininkavimas) vertinamos kaip nedaug nuo aukščiau išvardintųjų savo paplitimu atsiliekančios korupcijos formos Lietuvoje (po 48 proc. respondentų).

IŠVADOS

Iš korupcijos matavimo įrankių raidos apžvalgos matyti, kad korupcijos paplitimo įvairiose srityse matavimo rodikliai sukurti specializuojantis korupcijos matavimui kaip atsakas į poreikį turėti kontekstui jautrius korupcijos matavimus.

Korupcijos matavimo rodiklių rūšių analizė patvirtina, kad, matuojant korupcijos paplitimą įvairiose srityse, naudinga orientuotis daugiau nei į vieną rodiklį, ypač siekiant turėti veiksmingus (orientuotus į korupcijos mažinimą ir prevenciją) rodiklius.

Pagrindinių korupcijos matavimo rodikliams sukurti naudojamų duomenų šaltinių analizė patvirtina ir tai, kad derinant kertinius korupcijos paplitimo įvairiose srityse matavimo rodiklius – korupcijos suvokimo ir korupcinės patirties duomenis bei juos papildant kitais kontekstui jautriais duomenimis, būtų pakankamai išsamiai atskleista korupcijos paplitimo įvairiose srityse konkrečioje valstybėje situacija.

Remiantis dviem pasirinktais duomenų apie korupcijos paplitimą įvairiose srityse pateikiančiais, 2017 ir 2019 m. atliktais regioniniu („Eurobarometras“) ir nacionaliniu („Lietuvos korupcijos žemėlapis“) Lietuvos visuomenės nuomonės tyrimais, šiame straipsnyje ribotai, t. y. apklaustųjų gyventojų požiūrio ir suvokimų aspektu, iliustruota Lietuvoje susiklosčiusi korupcijos, suvokiamos kaip apimančios ne tik

kyšininkavimą, paplitimo ne tik viešajame, bet ir privačiame sektoriuje, situacija.

Šie tyrimai rodo korupciją esant paplitusią nacionalinę problemą (tai patvirtina didžioji Lietuvos gyventojų dauguma (93 proc.)). Apklaustųjų nuomone, korupcijos mastai ir trumpesniu (1 ir 3 metų), ir ilgesniu (5 metų) laikotarpiu išliko nepakitę (atitinkamai 46 proc. ir 42 proc. bei 37 proc. respondentų). Korupcijos paplitimo atskirose institucijose, sektoriuose Lietuvoje matavimai atskleidžia, kad sveikatos apsaugos sistemos įstaigos pagal korupcijos jose paplitimą yra tos, kuriose korupcija itin paplitusi (79 proc. respondentų). Nemažas korupcijos paplitimas nustatytas ir privačiose gydymo įstaigose Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos institucijų kontekste (kad privačios gydymo įstaigos yra labai korumpuotos ar iš dalies korumpuotos, manė atitinkamai 8 ir 40 proc. respondentų). Tačiau įvairią veiklą vykdančių privačių įmonių kontekste pagal korupcijos paplitimą jose pirmauja ne sveikatos apsaugos įstaigos, o teisinės profesijos atstovai – antstoliai (atitinkamai kaip labai korumpuotus ar iš dalies korumpuotus juos įvertino 17 ir 47 proc. respondentų). Antroje vietoje privačių įmonių kontekste – su sveikatos apsauga susijusios farmacijos įmonės (atitinkamai 15 ir 39 proc. respondentų), o trečioje vietoje – vėl teisinės profesijos atstovai – advokatai (atitinkamai 14 ir 47 proc. respondentų).

Bendriausiu lygiu vertinant korupcijos paplitimo perspektyvą vien pagal Lietuvos gyventojų suvokimo duomenis, optimistiškai nenuteikia tai, kad 40 proc. apklaustųjų manė, kad korupcijos mastai per trejus ateinančius metus nepakis. Visgi įdomu, kiek šie duomenys sutaptų su apklaustųjų korupcinės patirties ir kitais korupcijos paplitimui įvairiose srityse nustatyti naudingais duomenimis.

LITERATŪRA

I. Mokslinė literatūra

1. *Erlingsson G. O., Kristinsson G. H.* Measuring Corruption: Whose Perceptions Should We Rely On? Evidence From Iceland // *Icelandic Review of Politics and Administration*, 2016, Vol. 12, Issue 2. Prieiga per internetą: <http://www.irpa.is/article/view/a.2016.12.2.2> (žiūrėta 2020-04-08).
2. *Justickis V.* Kriminologija. Vadovėlis. 1 dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.

3. *Piliponytė J.* Korupcijos diagnostikos būdai ir iššūkiai pasaulyje ir Lietuvoje // Sociologija. Mintis ir veiksmai, 2006, Nr.1 arba prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/sociologija-mintis-ir-veiksmai/article/download/6010/4918>> (žiūrėta 2019-04-08).

II. Specialioji literatūra

4. A Users' Guide to Measuring Corruption. United Nations Development Programme. Global Integrity, 2008. Prieiga per internetą: <<https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/democratic-governance/anti-corruption/a-users-guide-to-measuring-corruption.html>> (žiūrėta 2020-04-08).

5. E4J University Module Series: Anti-Corruption. Module 1: What Is Corruption and Why Should We Care? Key Issues. Measuring Corruption. Prieiga per internetą: <<https://www.unodc.org/e4j/en/anti-corruption/module-1/key-issues/measuring-corruption.html>> (žiūrėta 2020-04-08).

6. *Heinrich F., Hodes R.* Measuring Corruption // Handbook of global research and practice in corruption. Handbook of Global Research and Practice in Corruption. Edited by A. Graycar and R. G. Smith, 2013. Prieiga per internetą: <<https://static1.squarespace.com/static/5728c7b18259b5e0087689a6/t/57ab3442d1758e9b66637c8a/1470837830384/Heinrich+Hodes+Measuring+Corruption.pdf>> (žiūrėta 2020-04-08).

7. *Kukutschka R. M. B.* Latest Trends in Corruption Measurement and Analysis. Anti-Corruption Helpdesk. Providing On-Demand Research to Help Fight Corruption. Transparency International, 2016. Prieiga per internetą: <https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Latest_trends_in_corruption_measurement_and_analysis_2016.pdf> (žiūrėta 2020-04-08).

8. „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ tyrimas. 2019 m. rugsėjis – lapkritis. STT interneto puslapis. Prieiga per internetą: <<https://www.stt.lt/analitine-antikorupcine-zvalgyba/lietuvos-korupcijos-zemelapis/7437>> (žiūrėta 2019-04-08).

9. Special Eurobarometer 470. Report. Corruption, October 2017. Prieiga per internetą: <https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/S2176_88_2_470_ENG> (žiūrėta 2020-04-08).

10. *Trapnell S. E.* User's Guide to Measuring Corruption and Anti-Corruption. UNDP Global Anti-corruption Initiative United Nations Development Programme, 2015. Prieiga per internetą: <<https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/democratic-governance/anti-corruption/user-s-guide---measuring-corruption-and-anticorruption.html>> (žiūrėta 2020-04-08).

INDICATORS FOR MEASURING PREVALENCE OF CORRUPTION IN VARIOUS FIELDS: WHAT THEY REVEAL ABOUT SITUATION IN LITHUANIA

Summary

Cognition of corruption, which changes in time, space and occurs in various forms, as well the implementation of measures to reduce and prevent it are inseparable from efforts to measure corruption. This article primarily is aimed to answer the question of what indicators and data sources are used to measure the prevalence of corruption in various fields.

An overview of the development of corruption measurement tools shows that indicators for measuring the prevalence of corruption in various fields were created when the measurement of corruption became more specific. These indicators are the response to the need to have context-sensitive measurements of corruption. The analysis of the types of indicators measuring corruption confirms that it is useful to focus on more than one indicator when measuring the prevalence of corruption in different areas, especially in order to have actionable indicators (i. e. focused on reforms to reduce and prevent corruption). The analysis of the main data sources used to create indicators for measuring corruption also confirms that combining corruption perception and corruption experience data as basic indicators for measuring the prevalence of corruption and supplementing them with other context-sensitive data would reveal the situation of corruption in various fields in sufficient detail.

Based on regional and national Lithuanian public opinion surveys conducted in 2017 and 2019 respectively, this article in a limited way, i. e. according to respondents' attitudes and perceptions, illustrates the prevalence of corruption in Lithuania in the public and private sectors.

These surveys show that corruption is a widespread national problem (confirmed by the vast majority of the respondents (93%)). According to the respondents, the extent of corruption in both periods (1 and 3 years, and 5 years respectively) remained unchanged (46% and 42%, and 37% of respondents respectively). Measurements of the prevalence of corruption in different institutions and sectors in Lithuania

reveal that the institutions of the health care system according to the prevalence of corruption are those in which corruption is extremely widespread (79% of respondents). Significant prevalence of corruption was also found in private medical institutions in the context of the institutions of the Health Ministry of the Lithuanian Republic (8% and 40% of respondents thought that private medical institutions are highly corrupt or partially corrupt respectively). However, in the context of various private enterprises, bailiffs are the leaders in terms of the prevalence of corruption, not health care institutions (17% and 47% of respondents respectively rated bailiffs as highly corrupt or partially corrupt). In the second place in the context of private companies - pharmaceutical companies (15 and 39% of the respondents respectively), and in the third place - again the representatives of the legal professions - lawyers (14 and 47% of the respondents respectively).

It's not optimistic that according to the perceptions of the Lithuanian respondents and considering the prospect of the spread of corruption, 40% of respondents thought that the extent of corruption would not change over the next three years. However, it is interesting to what extent these data would coincide with the data on corruption experience of respondents' and other data useful for determining the prevalence of corruption in various fields.

